

Országgyűlési választások, érdekképviselő és választási részvétel Pesten (1878–1884)

Gerhard Péter Deszkafalak és
potyavacsorák. Választói magatartás
Pesten a Tisza Kálmán-korszakban. Korall.
Társadalomtörténeti monográfiák 10.
Budapest, 2019. 371 oldal

A politika társadalomtörténetén belül jelentős kutatási irányt jelent az országgyűlési képviselő-választópolgárság, a választások és választói magatartás vizsgálata. Az elmúlt időszakban az országgyűlések társadalomtörténetének kutatása nagy lendületet vett a történészek körében. Ezt két ehhez a tematikához kapcsolódó – „A magyarországi rendiség politikai kultúrája 1526 és 1848 között”, illetve „A dualizmus kori magyar országgyűlések tagjainak feltárása és társadalomtörténeti elemzése” című – kutatócsoport munkássága is alátámasztja. Az utóbbi kutatócsoport keretében jelent meg 2019-ben Gerhard Péter könyve is. A kötet, amely Gerhard Péter doktori disszertációjának kibővített és átdolgozott változata, három pesti választókerületben vizsgálja az 1878-ban, 1881-ben és 1884-ben lezajlott választásokat, a pártok bázisát jelentő választókat és azok választói magatartását. A szerző azon kérdéseket helyezte középpontba, hogy a különböző társadalmi csoportok pártpreferenciái között volt-e különbség, visszatükröződött-e a társadalom rétegzettsége, illetve kimutatható volt-e az érdekképviselő megjelenése. A forrásadottságok egyedülálló módon lehetővé tették, hogy a választói névjegyzék, a szavazási lista és a szavazóköri jegyzőkönyv szisztematikus összevetésére sor kerülhessen. Így igen széles, 17 185 rekordból álló adatbázisra alapozva végezte el a szerző az elemzéseket. A választópolgárokat jövedelmi, tevékenységszerkezeti, presztízviszonyokat is figyelembe vevő foglalkozási kategóriákba osztotta annak érdekében, hogy viszonylagosan homogén egységet alkossanak az elemzett

csoportok tagjai. Ezek alapján vizsgálta az egyes társadalmi csoportok érdekképviselőinek megnyilvánulásait, a jelöltek szavazótáborának és a választók társadalmi státuszának a kapcsolatát.

A kötet kezdő fejezeteiben Gerhard Péter az elméleti keretek kijelölését, a téma historiográfiái áttekintését követően a módszertani és forráskritikai problémákat vette sorba, majd a korszak országgyűlési képviselő-választások szabályozásának bemutatására tért át. Mint a választói magatartást befolyásoló tényezőt megismertük a budapesti választókerületek kialakulásának körülményeit is, melyek beosztásaira leginkább az érdekvérvényesítés gyakorolt hatást. A harmadik – *A helyszín és a közeg* című – fejezetben Budapest lakosságának főbb társadalmi jellemzőit követte nyomon a szerző, részletesen kitérve a tárgyalta választókerületek, Belváros, Terézváros, Ferencváros és Kőbánya társadalmának sajátosságaira. Ezt követően azt a kérdést járta körbe, hogy kikből rekrutálódtak a képviselőjelöltek, milyen társadalmi háttérrel rendelkeztek, illetve a helyi vagy az országos politikai elitbe való beágyazódás volt-e jellemzőbb körükben. A foglalkozáscsoportok és a legnagyobb adófizetők névsorának figyelembevételével megállapította, hogy végzettség szempontjából homogén csoportnak lehet tekinteni a jelölteket, akik jellemzően nem a legvagyonosabbak közül kerültek ki, és az elég idős jelöltek életútjában kiemelkedő jelentőségű volt az 1848-as szerepvállalás.

A *Választások eseményei* címet viselő fejezetben a választási kampányokat, a szavazás menetét, a programok meghirdetését és a főbb eseményeket ismertette Gerhard Péter a belügyminisztériumi, a rendőrségi iratokra és a sajtó tudósításaira támaszkodva. Ennek során bemutatta a társadalmi térhasználatot, hogy mi volt az utca jelentősége

a választási cselekmények folyamán, kik és hogyan tudták befolyásolni a választásokon a városi lakosság és a választók térhasználatát. A kötet címében is megjelenő deszkafal a jelöltek hívei közötti viszály megakadályozását, az ellenőrzés megszervezését és leginkább a nem választók távol tartását segítette elő. A választók meggyőzésének fontos tényezője volt a kortesvacSORa, ami a választók számára „potyavacsorának” számított. Ezt követően Gerhard Péter a pártok elindult jelöltjeinek és a választások részletes eredményeinek vizsgálatára tett kísérletet annak érdekében, hogy általuk a választói döntés meghozatalának fontos körülményeit rekonstruálhassa. Hiszen, mint ahogy a szerző is érvel, a vizsgált években a szavazás napján már tudni lehetett, hogy az egyes szavazók mire adják le szavazataikat, a napközbeni mozgósítás azonban még befolyásolhatta az eredményeket. A sajtónak köszönhetően a belvárosi választókerületben lezajlott első forduló részeredményei is ismertek, amiből azt a következtetést vonta le a szerző, hogy mivel esély volt a szavazás menetének megfordítására, az elnök inkább a választás korai befejezése mellett döntött. A választások kimenetelére azonban még nagyobb befolyásuk volt a városrészi érdekek mentén tevékenykedő honorácioroknak, akik a választmányi tagokból, illetve a szavazatszedő bizottsági tagokból kerültek ki. Az eredmények azonban arra mutattak, hogy legnagyobb küzdelem a választások során mégis akkor zajlott, amikor a kormánypárt több jelöltje is esélyesnek számított.

A *Választói csoportok* című fejezetben a szerző a választópolgárok kerületenkénti jogcím szerinti megoszlását tárgyalta, mindhárom esetben dinamikusan fejlődő nagyvárosi választókerület képe rajzolódott ki. A választópolgárok foglalkozási kategóriák szerinti elemzését nyomon követve megállapította, hogy csupán egy kerületben nem változott jelentősen a választók foglalkozási összetétele az elemzett időszakban. Ezek után a választókat két nagy csoportba sorolva – nem szavazók és szavazók – rész-

letesen foglalkozott a szavazók választási hajlandóságának mértékével. A távolmaradás a magasabb presztízsű foglalkozási kategóriákban volt általánosabb, azonban elemzésében rámutatott arra is, hogy a nem szavazók aránya az 1880-as évek elejétől csökkent, és a foglalkozások között is eltűntek a különbségek. A választópolgárok többsége megjelent a választásokon, ami a rendszer legitimitását is alátámasztotta. Gerhard Péter kísérletet tett továbbá a névjegyzékben feltüntetett címek segítségével a választók lakóhelyi csoportosítására. Vizsgálta az 1878-as ferencvárosi választók lakókörzet szerinti megoszlását, melynek segítségével rávilágított arra, hogy a választókerületen belül a különböző lakóövezetekben sem volt egyenletes a választói jogcím szerinti megoszlás, az eltérő presztízsű szakmák területileg eltérő elhelyezkedése volt érzékelhető. Az 1884-es választónévjegyzékek életkori bejegyzéseit elemezve arra a következtetésre jutott, hogy az életkor és a pártpreferencia nem függött össze. Külön kiemelendő a hivatalnokok ellenzékre leadott szavazatait taglaló alfejezet, mellyel az azok kormánypártiságára vonatkozó sematikus képet igyekezett árnyalni. A magas státuszú csoportba sorolt hivatalnokok, nem meglepő módon, általában a kormánypártinak tekintett jelöltre szavaztak, az alacsonyabb státuszú hivatalnokok között azonban hajlandóság mutatkozott az ellenzéki jelöltre való voksolásra.

A kötet zárófejezetében – *A politika személyessége* – az egyén és a politika viszonyát személyesebb, narratív jellegű forrásokat előtérbe helyezve vizsgálta. Visszatérve a korábban már tárgyalt kérdéskörökhöz, a névjegyzékek forráskritikai problémáihoz, valamint a hivatalnokok kormánypártiságának kérdéséhez, a hivatalnokként ellenzéki jelöltre szavazó Csorba Géza esetén keresztül mutatta be, hogy a különböző választói névjegyzékeken feltüntetett foglalkozási kategóriák mennyire voltak képesek nyomon követni és visszatükrözni az egyén életútjában beállt változásokat. Egy másik, a Prückler családról szóló esettanulmányban azt a kér-

dést járta körbe, hogyan vált a család a helyi politikai élet meghatározó tényezőjévé.

Mindent egybevetve Gerhard Péter könyve a dualizmus kori választásokkal foglalkozó kutatóknak és az érdeklődő közönségnek egyaránt hasznos monográfia. A kötet szerkezete jól felépített, logikus szerkezetű, rendkívül informatív, fejezetei számos részletkérdésre kiterjednek. A könyvet a tudományos munkáktól elvárható módon a széles skálán mozgó forrás- és irodalomjegy-

zék és a tanulmányokhoz tartozó magyarázó térképmelléklet zárja. Ahogy a szerző is utal arra, érdemes lenne a rendelkezésére álló hatalmas adatbázisban rejlő lehetőségeket továbbgondolni, annak érdekében, hogy minél inkább árnyalni lehessen a dualizmus kori választói magatartást.

BERECZ ANITA